

This project is funded by
the European Union

50
YEARS

Empowered lives. Resilient nations.

ROD I KONTROLA MALOKALIBARSKOG I LAKOG ORUŽJA

Zakonodavni i strateški okviri u Jugoistočnoj Evropi

Uvod

Politike kontrole malokalibarskog i lakog oružja (u daljem tekstu: SALW¹) imaju za cilj unapređenje opšte bezbednosti građana/građanki kroz planiranje i sprovođenje raznih mera za suzbijanje proliferacije i zloupotrebe SALW-a. Neki bezbednosni problemi su zajednički za sve građane/građanke, dok se uticaj drugih problema razlikuje u zavisnosti od nečijeg pola, roda, starosti, etničke pripadnosti itd.

Brojna istraživanja značajno su doprinela boljoj vidljivosti veze između roda i SALW-a, i jasno dokazala da su upotreba, zloupotreba i uticaj SALW-a u velikoj meri rodno određeni i da različito utiču na žene i muškarce. (Farr i Gebre-Wold 2002, Schroeder i drugi 2005, Farr i drugi 2009, Alvazzi del Frate 2011, Bastick i Valasek, 2014).

Kako bi se povećala delotvornost politika kontrole SALW-a i osiguralo da njihovo sprovođenje poboljšava bezbednost žena i muškaraca, neophodno je da ove različite perspektive budu vidljive, integrisane u pomenute politike i adekvatno razmotrene.

¹ Prim.prev. Skraćenica SALW označava „small arms and light Weapons“.

ROD

Rod se odnosi na društvene uloge i ponašanja koji se u jednom društvu smatraju prikladnim za žene, odnosno muškarce. Reč je o društvenim (ne biološkim) razlikama između žena i muškaraca, koje su promenljive tokom vremena.

Rod se ne odnosi isključivo na žene, već i na žene i na muškarce, i na devojčice i na dečake, kao i na njihove međusobne odnose.

Rod određuje šta se očekuje, šta je dozvoljeno i šta se vrednuje kod žena i muškaraca u datom kontekstu. Pored toga, rod određuje kojim aktivnostima se bave žene a kojima muškarci, određuje pristup resursima i njihovu kontrolu, kao i mogućnosti za donošenje odluka na osnovu stereotipnih shvatanja zasnovanih na pripadnosti određenom polu.

(Izvor: UN Women, OSAGI Gender Mainstreaming Concept and Definitions, 2001)

Rodna dimenzija SALW-a

Rodna perspektiva igra važnu ulogu u oblikovanju i razumevanju različitih aspekata SALW-a, kao što su (Cukier i Cairns 2009, str. 19):

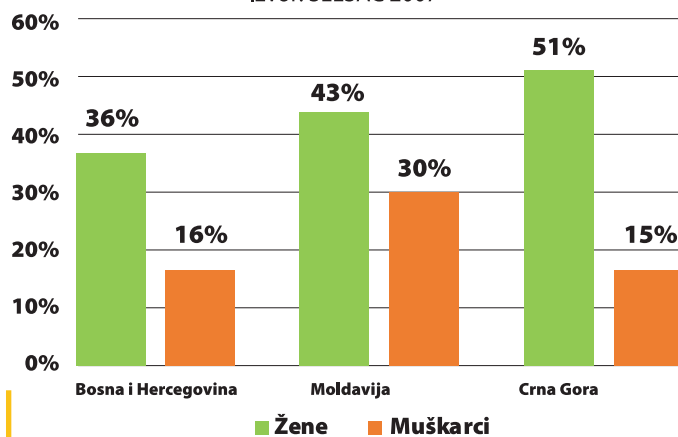
Vlasništvo i pristup vatrenom oružju

Muškarci čine većinu vlasnika oružja – 98 odsto u Crnoj Gori, 95 odsto u Srbiji, 96 odsto u Moldaviji, 96 odsto na evropskom nivou (SAS 2014b) – i predstavljaju većinu zaposlenih u zanimanjima u kojima postoji pristup službenom vatrenom oružju (policija, vojska, privatne bezbednosne kompanije), kao i većinu učesnika u aktivnostima u kojima se koristi vatreno oružje, poput lova.

Slika 1: Rod i stav prema vatrenom oružju

Šta je glavni razlog zbog kog vaše domaćinstvo NE bi izabralo da poseduje vatreno oružje? – "Generalno, ne volim oružje"

Izvor: SEESAC 2007

Efekti

Muškarci čine apsolutnu većinu kako među izvršiocima tako i među žrtvama incidenata izvršenih vatrenim oružjem. Žene su uglavnom žrtve i veoma retko izvršioci. Imajući u vidu njihov mali udeo među vlasnicima vatrenog oružja i izvršiocima incidenata vatrenim oružjem, žene nesrazmerno češće nego muškarci bivaju žrtve (Cukier 2002).

Nasilje u porodici

Dok su muškarci češće izloženi riziku od zloupotrebe vatrenog oružja od strane poznanika ili nepoznatih lica, **žena ma preti veća opasnost u porodičnom okruženju od njihovih intimnih partnera** – prisustvo vatrenog oružja u kući drastično povećava rizike i verovatnoću smrtnog ishoda u slučajevima porodičnog nasilja.

Maskulinitet, kulturne norme, kultura oružja

Upotreba i zloupotreba **malokalibarskog oružja usko su povezane sa specifičnim oblicima maskuliniteta u društvu**, odnosno određenim ulogama, ponašanjima i očekivanjima koji se pripisuju muškarcima i koji podstiču rizično ponašanje.

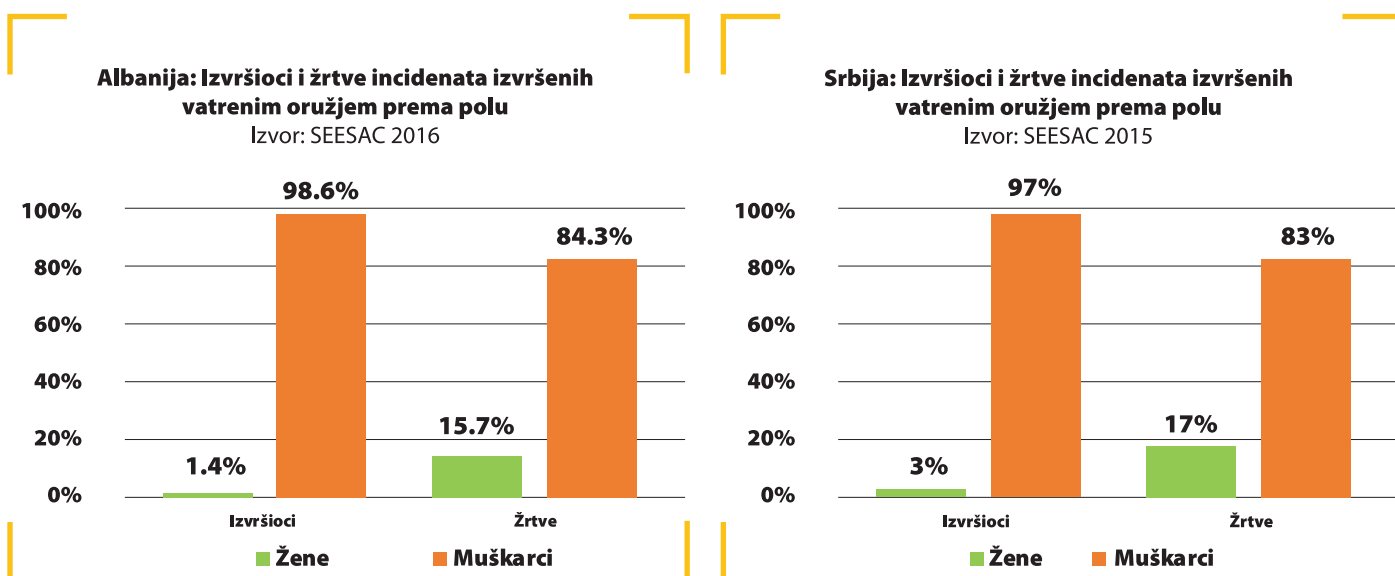
Stavovi

Muškarci i žene često imaju drugačije stavove o vatrenom oružju. Žene češće nego muškarci doživljavaju prisustvo oružja kao pretnju svojoj bezbednosti, usled čega se u većoj meri opredeljuju za strožu kontrolu SALW-a.

Kreiranje politika

Ravnopravna zastupljenost žena i muškaraca jeste predušlov za uvođenje različitih perspektiva i rodni pitanja u proces kreiranja politika. Međutim, izazovi za potpunu i suštinsku zastupljenost žena u razvijanju i sprovođenju politika kontrole SALW-a su i dalje prisutni. Žene se retko nalaze na pozicijama odlučivanja u organima koji utiču na oblikovanje SALW politika. Pored toga, muškarci su i dalje zastupljeniji u procesima kontrole SALW-a (Cukier 2009).

Slika 2: Izvršioci i žrtve incidenata izvršenih vatrenim oružjem u Albaniji i Srbiji

FEMICID

Na osnovu baze podataka Sekretarijata Ženevske deklaracije za 48 država za koje su bili dostupni pouzdani podaci za period od 2007. do 2012. godine, kada je u pitanju region Jugoistočne Evrope, bivša Jugoslovenska Republika Makedonija je pri vrhu liste i zauzima dvanaesto mesto, sa više od 40 odsto žena ubijenih vatrenim oružjem; sledi Republika Srbija na sedamnaestoj poziciji, dok je Moldavija na začelju, kao četrdeset druga. (Sekretarijat Ženevske deklaracije, 2015, 104). U pogledu nasilja u intimnim partnerskim odnosima, u Srbiji je 2015. godine čak 45,7 odsto žena žrtava nasilja u intimnim partnerskim odnosima ubijeno vatrenim oružjem (Mreža "Žene protiv nasilja" 2016). Podaci za ostale države Jugoistočne Evrope nisu bili dostupni. Veliki procenat žena ubijenih malokalibarskim oružjem ukazuje na visok stepen ubojitosti vatrene oružja i predstavlja snažan argument u prilog kontroli oružja, posebno u kontekstu nasilja u porodici.

Kako zakonodavni i strateški okviri za kontrolu SALW-a tretiraju rod?

Analiza koju je sproveo SEESAC pokazuje sledeće:

1. Uprkos izraženoj rodnoj dimenziji SALW-a, rodna perspektiva nije u dovoljnoj meri prepoznata i integrisana u politike koje regulišu kontrolu SALW-a u Jugoistočnoj Evropi.
2. Pokušaji da se uzmu u obzir postojeći rodni aspekti SALW-a ostaju nepotpuni i odnose se pre svega na ograničen skup mera u oblasti nasilja u porodici.
3. Rodne razlike u pokazateljima koji se odnose na vlasništvo nad vatrenim oružjem, stopu upotrebe i zloupotrebe vatrene oružja i njegov različit uticaj na žene i muškarce, kao i mehanizmi kojima rodne uloge oblikuju dominantne oblike ponašanja u vezi sa SALW-om u Jugoistočnoj Evropi, nisu uzeti u obzir u politikama za kontrolu SALW-a.
4. Nedostatak rodno razvrstanih podataka ili sveobuhvatnog istraživanja o povezanosti roda i SALW-a predstavlja faktor koji otežava razvoj rodno odgovornih politika kontrole SALW-a.
5. Iako još u početnoj fazi, izvesni koraci su već preduzeti radi integrisanja rodne perspektive u politike kontrole SALW-a. Primera radi, napor su uloženi u unapređenje učešća žena (grupe civilnog društva) u kreiranje i sprovođenje politika ili u uključivanje institucionalnih mehanizama za rodnu ravnopravnost u uspostavljanje strateških okvira. Pored toga, definisane su mere kako bi se prilikom istraživanja razmotrio različit uticaj SALW-a na žene i muškarce, i kako bi se uspostavile mere za ravnomerno uključivanje osoba ženskog i muškog pola u obuke za upravljanje municijom i eksplozivnim sredstvima.

MLADI MUŠKARCI

Mladi muškarci su nesrazmerno zastupljeni među izvršiocima i žrtvama nasilja izvršenog vatrenim oružjem.

Mladi muškarci često vide nasilje počinjeno malokalibarskim oružjem kao sredstvo za postizanje društvenog i ekonomskog statusa za koji smatraju da im pripada. Oružje može biti veoma privlačno mladim muškarcima, budući da ga oni često poistovećuju sa ponosom, muškošću i boljim društvenim statusom (Bevan i Florquin 2006). Podaci prikupljeni u Albaniji analizom medija pokazali su, kada su u pitanju incidenti koje su mladi muškarci izvršili vatrenim oružjem, da su 55,7 odsto incidenata počinili mladi muškarci starosti od 19 do 35 godina. Kada je reč o žrtvama, muškarci u dobi od 19 do 35 godina čine 38,1 odsto ukupnog broja žrtava (SEESAC 2016).

Šta dobijamo integrisanjem rodne perspektive?

Integrisanje rodne perspektive u kontrolu SALW-a ne predstavlja isključivo prebrojavanje žena i muškaraca, već primenu rodno razvrstanih podataka za prepoznavanje rodno specifičnih rizika sa kojima se žene i muškarci suočavaju u pogledu SALW-a i reagovanje na te rizike. Ove informacije doprinose razumevanju problema koji obično ostaje neprimećen, ali koji u velikoj meri utiče na efikasnost intervencija. Integrisanje rodne perspektive u sve faze kontrole SALW-a i upravljanja njime povećava razumevanje složenosti problema i stoga omogućava kreiranje adekvatnijih i delotvornijih politika kontrole SALW-a koje mogu bolje da odgovore na postojeće izazove. Krajnji cilj je društvo koje je podjednako bezbedno i za žene i za muškarce. Ovo se može postići samo ukoliko se uzmu u obzir različite potrebe žena i muškaraca.

Šta pokazuju iskustva drugih država?

Zakonodavne reforme u vezi sa vlasništvom i licenciranjem koje su sprovedene u nekim državama, kao što su Kanada i Australija, pokazale su se kao efikasne u smanjenju ukupne stope ubistava (15 odsto u Kanadi i 45 odsto u Australiji), a naročito stope femicida (45 posto u Kanadi i 57 odsto u Australiji), što dokazuje da postoji jaka veza između uvođenja strožih mera kontrole vatrenog oružja i smanjenja smrtnog ishoda u slučaju nasilja u intimnim partnerskim odnosima. Zakon o kontroli oružja i nasilja u porodici uveden u Južnoj Africi doprineo je smanjenju stope femicida sa 8,8 odsto u 1999. godini na 5,6 odsto u 2009. godini (*Amnesty International*, Međunarodna akciona mreža za malokalibarsko naoružanje (IANSA) i *Oxfam International*, 2005).

Izveštaji o politikama koje su usmerene na mlade muškarce u SAD pokazuju da su specifični i proaktivni programi, zajedno sa programima za biheioralne intervencije bili efikasni u smanjenju oružanog nasilja među mladim muškarcima (*Abt i Winship, 2016*).

Dalji koraci: Kako integrisati rodnu perspektivu u zakonodavne i strateške okvire za kontrolu SALW-a?

Kako bi okviri kontrole SALW-a bili rodno odgovorni, rodna perspektiva treba da prožima sve faze kontrole SALW-a i upravljanja njime, počev od kreiranja i sprovođenja, pa do monitoringa i evaluacije. Obaveze u pogledu rodne ravnopravnosti lakše će prerasti u praktične mere preduzimanjem sledećih konkretnih koraka:

Prvi korak: Osigurati da postoji konsenzus o važnosti rodne perspektive za kontrolu SALW-a. Zajedničko razumevanje uloge koju rod ima u oblikovanju ponašanja, praksi i specifičnih rizika po žene i muškarce u pogledu SALW-a osnovni je preduslov za delotvorno i održivo integrisanje rodne perspektive u okvire kontrole SALW-a. Dakle, potrebno je obezbediti da svi akteri međusobno razmenjuju ova znanja ili da su prošli obuku o rodnoj ravnopravnosti, integraciji rodne ravnopravnosti, rodnoj analizi i vezi između roda i SALW-a. Ravnopravna zastupljenost žena i muškaraca među akterima ključni je deo integraci-

je rodne perspektive u kontrolu SALW-a, dok je podrška ženskih organizacija, institucija za rodnu ravnopravnost i stručnjaka neophodna kako bi se olakšao sam proces.

Drugi korak: Učiniti da rodna perspektiva bude vidljiva – prikupiti rodno razvrstane podatke. Rodno razvrstani podaci jesu preduslov za razumevanje veze između roda i SALW-a, kao i za kreiranje rodno odgovornih politika zasnovanih na podacima. Zbog toga, svi podaci o žrtvama i izvršiocima incidenta vatrenim oružjem, vlasnicima vatrenog oružja, licima koja imaju dozvolu za nabavljanje/nošenje vatrenog oružja i drugi relevantni podaci moraju biti dosledno razvrstani po polu. Da bi se u potpunosti shvatili rodni aspekti SALW-a, potrebno je razumeti kako se rod ukršta sa drugim demografskim karakteristikama kao što su starost, rasa, etnička pripadnost, mesto prebivališta (grad/selo) itd.

Treći korak: Identifikovati rodne obrasce i probleme – sprovesti rodnu analizu. Obuhvatiti ove podatke analizom stanja, vodeći računa o tome da njeni zaključci budu utemeljeni. Istražiti vezu između rodnih razlika i pitanja kontrole SALW-a i identifikovati i definisati konkretne rodno zasnovane rizike i izazove. Razvijen je i lako dostupan širok spektar alata kao deo praktičnih metoda, kao što su priručnici, kontrolne liste i uputstva za rodnu analizu.

Četvrti korak: Pristupiti rešavanju identifikovanih rodni obrazaca – postaviti rodno odgovorne ciljeve i pokazatelje i definisati praktične i inovativne mere na osnovu rodno razvrstanih podataka radi razmatranja rodni aspekata SALW-a na odgovarajući način. Osmisliti aktivnosti koje zadovoljavaju bezbednosne potrebe žena i muškaraca i koji se bave rizicima sa kojima se oni suočavaju.

Peti korak: Praćenje napretka – monitoring i evaluacija. Postarati se da plan monitoringa u potpunosti obuhvata sprovođenje mera utvrđenih za rešavanje identifikovanih rodni pitanja. Evaluacija treba da utvrdi da li su uzeti u obzir/smanjeni rodno specifični rizici po žene i muškarce i pruži jasne preporuke za dalje akcije.

Reference:

Abt, Thomas and Winship, Christopher. 2016. What Works in Reducing Community Violence: A Meta-Review and Field Study for the Northern Triangle. United States Agency for International Development.

Alvazzi del Frate, Anna. 2011. When the Victim Is a Woman. In Geneva Declaration Secretariat. Global Burden of Armed Violence: Lethal Encounters. Cambridge: Cambridge University Press.

Amnesty International, the International Action Network on Small Arms (IANSA) and Oxfam International. 2005. The Impact of Guns on Women's Lives. Oxford: The Alden Press.

Bastick, Megan and Valasek Kristin. 2014. "Converging Agendas: Women, peace, security, and small arms" in Small Arms Survey 2014: Women and Guns. Cambridge: Cambridge University Press.

Bevan, James and Nicholas Florquin. 2006. Few options but the gun: Angry young men. Small Arms Survey. Unfinished Business. Geneva: Small Arms Survey.

Cukier, Wendy and James Cairns. 2009. Gender, attitudes and the regulation of small arms: Implications for action. In Farr, Vanessa, Henri Myrntinen and Albrecht Schnabe (eds.). 2009. Sexed Pistols: The Gendered Impacts of Small Arms and Light Weapons. Tokyo: United Nations University Press.

Cukier, Wendy and Alison Kooistra and Mark Anto. 2002. Gendered Perspectives on Small Arms Proliferation and Misuse. In Farr, Vanessa A. and Kiflemariam Gebre-Wold (eds.). 2002. Gender Perspectives on Small Arms and Light Weapons: Regional and International Concerns. Bonn: Bonn International Centre for Conversion.

Farr, Vanessa A. and Kiflemariam Gebre-Wold (eds.). 2002. Gender Perspectives on Small Arms and Light Weapons: Regional and International Concerns. Bonn: Bonn International Centre for Conversion.

Geneva Declaration Secretariat, 2015, Global Burden of Armed Violence 2015: Every Body Counts. Cambridge: Cambridge University Press.

Mreža "Žene protiv nasilja". 2016. FEMICID - UBISTVA ŽENA U SRBIJI Kvantitativno - narativni izveštaj 2015. godina. Beograd http://www.zeneprotivnasilja.net/images/pdf/FEMICID-Kvantitativno-narativni_izvestaj_za_2015_godinu.pdf.

Office of the Special Advisor on Gender Issues and Advancement of Women. 2001. Gender Mainstreaming: Strategy for Promoting Gender Equality. Available: URL: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet1.pdf>, Date accessed [7 September 2016].

SAS (Small Arms Survey). 2014a. Small Arms Survey: Women and Guns. Cambridge: Cambridge University Press.

SAS (Small Arms Survey). 2014b. Women and Gun Ownership. Geneva: Small Arms Survey.

SEESAC. 2006. The Rifle has the Devil Inside – Gun Culture in South Eastern Europe. Belgrade: SEESAC.

SEESAC. 2015. Oružje na meti: Zloupotreba vatrenog oružja u Srbiji. Belgrade: SEESAC.

SEESAC. 2016. Armët në Shënjestër (unpublished).

Schroeder Emily, Vanessa Farr and Albrecht Schnabel. 2005. Gender Awareness in Research on Small Arms and Light Weapons: A Preliminary Report. Bern: Swisspeace.

SEESAC sprovodi **Odluku Saveta EU 2013/730/CFSP** za podršku aktivnostima SEESAC-a za razoružanje i kontrolu naoružanja u jugoistočnoj Evropi u okviru - EUSAC projekta. Evropska unija podržava SEESAC od 2002. godine i EUSAC predstavlja deo portfolija SEESAC-a za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja (SALW).

Dodatne informacije su dostupne na veb-sajtu: www.seesac.org

Sažetak je napisao Dragan Božanić. Stavovi izneseni u ovom dokumentu su stavovi autora i ne predstavljaju nužno i stavove Programa Ujedinjenih Nacija za razvoj, Regionalnog Saveta za saradnju ili Evropske unije. Osim toga, oznake i materijali upotrebljeni u ovoj publikaciji ne odražavaju stavove Programa Ujedinjenih nacija za razvoj, Regionalnog saveta za saradnju ili Evropske unije u pogledu 1) pravnog statusa bilo koje države, teritorije ili oblasti, njihovih nadležnih organa ili oružanih grupa: ili 2) obeležavanja njihovih granica ili zona razgraničenja.

This project is funded by
the European Union

Empowered lives. Resilient nations.

**50
YEARS**

UNDP SEESAC

Bulevar Zorana Đinđića 64, 11070 Belgrade / SERBIA

Telephone: +381 (11) 4155 300

Fax: +381 (11) 4155 499

E-mail: seesac@undp.org

www.seesac@undp.org